*Turkish Studies* - *International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*
*Volume 7/4, Fall 2012, p. 1405-1420, ANKARA-TURKEY*

# AMERİKAN BOARD BELGELERİNE GÖRE TALAS AMERİKAN KIZ VE ERKEK KOLEJLERİ*

*Cenk DEMİR***

**ÖZET**

1810 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nin Massachusetts Eyaletine bağlı Boston şehrinde kurulan the American Board of Commissioners for Foreign Missions (ABCFM) isimli Amerikan Protestan misyonerlik teşkilatı kısa zamanda faaliyet alanlarını genişletip Amerika'nın ve dünyanın önemli misyoner teşkilatları arasına girmiştir. Amerikan Board teşkilatı, 1820 yılından itibaren ise Osmanlı topraklarında yayılmaya başlamıştır.

Amerikan Board'un 1850 yılında yaptığı yıllık toplantıda, ilgilenilmesi gereken bölgeler arasında yer alan Kayseri bölgesi, 1854 yılında Batı Türkiye Misyonu'na bağlı bir istasyon olarak tesis edilmiştir. Söz konusu teşkilat, diğer misyon bölgelerinde olduğu gibi Kayseri İstasyonunda da öncelikli olarak dinî çalışmalara önem vermiş, ardından misyonerlerin en çok etkili oldukları eğitim çalışmaları en önemli faaliyet alanlarını oluşturmaya başlamıştır.

Bu doğrultuda Kayseri istasyonunda öncelikle Pazar okulları ve ilkokullar açılmıştır. Bunu müteakiben Kayseri İstasyonu içerisinde yer alan Talas Bölgesi'nde bir kız koleji ardından da bir erkek koleji tesis edilmiştir. Söz konusu okullar kısa zamanda içerisinde Talas ve çevresinde bulunan azınlıklar (özellikle Ermeni ve Rumlar)ın dinî, sosyal, kültürel, fikrî, siyasî ve iktisadî yapıları üzerinde geniş etki bırakmışlardır. Bu açıdan eğitim çalışmalarına başlamasından, bu faaliyetlerin sona erdiği döneme kadar yaklaşık yüz yıllık bir eğitim mazisi olan Talas Amerikan Okulları hem Osmanlı hem Cumhuriyet Dönemi eğitim tarihimiz açısından ele alınıp irdelenmesi gereken bir yere sahiptir.

Bu çalışmada ise kısa adı Amerikan Board olan misyonerlik örgütünün, Talas/Kayseri'de açmış olduğu Amerikan kız ve erkek kolejlerinin kuruluşlarından I. Dünya Savaşı'nın başlangıcına (1914) kadar olan dönem içerisinde verilen eğitim sistemi, ders içerikleri, öğrenci istatistikleri ve kolejlerle ilgili olan diğer bilgiler Amerikan Board belgelerine göre ele alınacaktır.

**Anahtar Kelimeler:** Amerikan Board, Misyonerlik, Eğitim, Kolej, Talas

* Bu bildiri, 13-14 Mayıs 2010 tarihli Erciyes Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Öğrenci Sempozyumu'nda sunulmuştur.

** Okt. Sinop Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Bölümü, El-mek: cenkdemir38@hotmail.com

# TALAS AMERICAN GIRLS' AND BOYS' COLLEGES ACCORDING TO THE AMERICAN BOARD DOCUMENTS

**ABSTRACT**

American Protestant missionary society called the American Board of Commissioners for Foreign Missions (ABCFM), which was founded in Boston, state of Massachusetts in the United States of America in 1810, became one of the world's most important missionary societies by expanding fields of activity in a very short time. American Board organization had started to spread to the Ottoman lands since 1820.

The Kayseri region that was among the regions needed to be paid attention of in the annual meeting of the American Board in 1850 was established as a station of the Mission of Western Turkey in 1854. This organization also gave priority to religious studies in Kayseri station as well as other regions of the mission, then training activities, in which missionaries was the most effective, started to constitute the most important fields of activity.

Accordingly, Sunday schools and primary schools were established primarily. Following this, a Girls' college, and then a Boys' college were established in the Talas region in Kayseri Station. These schools in question had left an indelible impression on the religious, social, cultural, intellectual, political and economic structures of the minorities in and around Talas in a short time. In this respect, the Talas American Schools that had a history of nearly a hundred years from the beginning of their educational studies to the end of these activities, have a place where they should be dealt and examined from the point of both the Ottoman Period and Republic Period Education History.

As for this study, the training system, course content, student statistics, and other information about colleges in the period from the foundation of the American boys' and girls' colleges which were established in Talas / Kayseri by the missionary organization American Board to the beginning of World War I (1914) will be examined according to American Board documentations.

**Key Words:** American Board, Education, Missionary, College, Talas.

## Giriş

Misyonerlerin etkili oldukları faaliyet alanlarından birisi eğitim çalışmalarıdır. Eğitim sayesinde nüfuz edilen bölge insanı üzerinde derin izler bırakmayı başarabilen misyonerlerin çalışmaları, Osmanlı ülkesinde de yaygın ve uzun süreli olmuştur.

Osmanlı Devleti'nde faaliyette bulunmuş misyoner teşkilatları içerisinde etkili olan kuruluşlardan biri de Protestan inanışa sahip olan American Board of Commissioners for Foreign Missions (ABCFM) veya bir başka ifadeyle Amerikan Board isimli misyonerlik teşkilatıdır. Söz konusu teşkilatın Osmanlı Devleti içerisinde din, eğitim, sağlık vb. alanlarda çalışmaları olmuştur.

Ancak bunların içerisinde en etkili olunan faaliyet alanı olarak eğitim çalışmaları dikkat çekmektedir.

Osmanlı Devleti içerisinde kısa zamanda yayılmayı başaran Amerikan Board misyonerleri, çalışma alanlarını misyonlara, misyonları istasyonlara, istasyonları ise dış istasyonlara ayıran bir teşkilatlanma sistemi içinde misyonerlik çalışmalarını yürütmüşlerdir. Söz konusu teşkilat yapısı içerisinde Talas Bölgesi, Kayseri istasyonuna bağlı bir dış istasyon iken Kayseri istasyonu ise Batı Türkiye Misyonu'na bağlı bir istasyon olarak Amerikan Board misyonerlik teşkilatı içindeki yerini almıştır.

Amerikan Board'un önemli çalışma sahalarından biri olan Kayseri, misyonerlik faaliyetlerinde her açıdan önemli bir merkezdir. 1866 yılında Kayseri istasyonuna bağlı bir istasyon olarak kurulan ve Kayseri'nin 5 km güneydoğusunda yer alan Talas ise bölgede açılan Amerikan kız ve erkek kolejleri açısından ayrı bir önem arz etmektedir.

**Amerikan Board'un Kayseri İstasyonundaki Eğitim Faaliyetleri**

Amerikan Board misyonerlerinin Osmanlı Devleti'ndeki eğitim faaliyetleri öncelikle dinî alandaki çalışmalara destek olmak amacıyla başlatılmıştır. Başlatılan bu eğitim çalışmalarının temelini ise Pazar Okulları[1] ve ilkokullar oluşturmuştur. Eğitim faaliyetlerindeki bu sıralama Kayseri İstasyonunda uygulanmış, dolayısıyla Kayseri İstasyonundaki ilk eğitim faaliyetleri Pazar Okulları ve ilkokullar seviyesinde verilmiştir. Ardından rüştiye ve idadi düzeyinde geliştirilen eğitim kurumları, açılan anaokullarında verilen eğitimlerle de desteklenmiştir.

Amerikan Board misyonerlerinin Osmanlı coğrafyasında misyonerlik faaliyetlerini etkin hale getirmek adına açtıkları ilkokullardan sonra, eğitim kalitesini artırıp hizmet verilen azınlıkların eğitim ihtiyaçlarını karşılamak ve ilahiyat okulları ile kolejler için ilkokuldan sonra eğitim açığının giderilmesi adına oluşturulan orta dereceli okullar, Kayseri İstasyonunda da yaygın olarak açılmıştır.

Kayseri İstasyonunda ilkokullardan sonra orta dereceli okul olarak önce 1871 yılında Talas'taki *Talas Amerikan Kız Koleji* eğitime başlamış[2], daha sonra 1883 yılında Kayseri'deki *Erciyes Erkek Protestan Lisesi* kurulmuştur. İlerleyen yıllarda ise Kayseri istasyonu içerisinde Yozgat Erkek Protestan Lisesi, Istanos Erkek Protestan Lisesi ve Talas Amerikan Erkek Koleji Amerikan Board misyonerlerinin açtıkları orta dereceli eğitim kurumları olarak karşımıza çıkmaktadırlar.

Kayseri İstasyonunda yer alan bu okullar içerisinde, eğitim açısından öne çıkan üç okul vardır: Talas'taki Amerikan kız ve erkek kolejleri ile Kayseri'deki anaokuludur. Bunların başarılı olmasında da Amerikalı misyonerlerin bu okulları yönetimleri altında tutmaları gösterilmektedir. Söz konusu bu okullara daha çok önem verildiğinden ileri tarihli istasyon raporlarında Kayseri'deki ve Yozgat'taki liselerle ilgili bilgilerin raporlarda fazla yer almamaya başladığı, bu okullarla olan ilişkilerin zayıfladığı gözlemlenmiştir.

[1] İbadet yerlerinin bünyesinde oluşturulan bu okullar vasıtasıyla, Protestan cemaate okuma-yazma öğretiliyor, İncil'in okumaları yapılıp düzenlenen dua toplantıları sayesinde yürütülen misyonerlik faaliyetlerinin tohumları ekilmiş oluyordur. ABCFM'nin Kayseri İstasyonu ile ilgili arşiv belgeleri içerisinde incelenip tespit edilebilen en erken tarihli Pazar Okulları 1861 yılına ait istasyon çizelgelerinde karşımıza çıkmaktadır. Bu dönemde Kayseri İstasyonunda üç Pazar Okulu bulunup bu okullara yaklaşık 250 kişi katılmıştır. PABCFM, **Reel 582**, No: 9, 12, 13.

[2] PABCFM, **Reel 628**, No: 133.

**Talas Amerikan Kız ve Erkek Kolejleri**

Talas Amerikan Kız Koleji ve Talas Amerikan Erkek Koleji diye iki ayrı başlık halinde incelediğimiz okullar, içerisinde iptidai, rüştiye, idadi düzeyinde eğitimlerin verildiği bir eğitim tesisi şeklinde ele alınmıştır. Hatta ileri tarihlerde bu okullara ilave olarak anaokulları da eğitim hizmeti vermiştir.

Talas'ta Amerikan Board misyonerlerinin eğitim faaliyetleri erkek ve kızların bir arada okuduğu bir karma ilkokul düzeyinde 1871 yılında başlamıştır[3]. Bu tarih Amerikan Board belgelerinde ve Osmanlı arşiv vesikalarında Talas Amerikan Kız Kolejinin kuruluş tarihi olarak kabul edilmektedir. Talas Amerikan Erkek Kolejinin kuruluş tarihi ise Osmanlı arşiv vesikalarında yine 1871 tarihi olarak kabul edilmekle birlikte Amerikan Board belgelerinde Talas Amerikan Erkek Kolejinin 1871 yılında kurulduğuna dair bir ibareye rastlanmamıştır.

Araştırmamızda özellikle Talas Amerikan Erkek Kolejinin kuruluş tarihi tam olarak tespit edilememiştir. İlkokul ve orta dereceli eğitim veren bu okulun kuruluş tarihi olarak konuyla ilgili bazı çalışmalarda[4] 1889 tarihi gösterilmektedir. Bu çalışmalardan biri olan Frank Andrews Stone'un kitabında 1889 yılında Talas'ta bir *Erkek Lisesi* açıldığı belirtilmektedir. Ancak bahsi geçen tarihle ilgili ne W. A. Farnsworth'un ne 26 Haziran 1889 ve 4 Haziran 1890 tarihli istasyon raporlarında ne de 1889 tarihine ait istatistikî bilgilerin yer aldığı yıllık istasyon çizelgesinde Talas'ta orta dereceli bir erkek okulu tespit edilebilmiştir[5]. Amerikan Board belgelerinde Talas'ta yatılı ve orta dereceli bir erkek okulu ilk olarak 50 öğrencisiyle birlikte 1897 yılında faaliyete geçtiği yıllık istasyon çizelgesinde belirtilmiştir[6].

Talas Amerikan okullarıyla ilgili bazı çalışmalarda ve cumhuriyet dönemine ait Talas Amerikan Koleji armasında okulun kuruluş tarihi 1889 yılı olarak belirtilmektedir. Böyle ifade edilmesinin nedeni olarak 1889'da Aşağı Talas bölgesinde yer alan Talas Amerikan Kız Kolejinin Yukarı Talas Bölgesi'ne taşındığı tarih olmasından kaynaklandığını düşünmekteyiz. Yukarı Talas Bölgesi'nde yer alan söz konusu bu yerleşke ise bugün Erciyes Üniversitesi Sosyal Tesisleri olarak kullanılmaktadır.

**Talas Amerikan Kız Koleji**

Talas'taki Amerikan Kız Koleji 1871 yılında[7] Miss Sarah Closson ve Miss Ardele Grisword'un çabalarıyla açılmıştır. İlk zamanlarda çevredeki insanların tepkilerine rağmen öğrencilerden para alınmadan birkaç kızın bu okula gelmeleri için ikna edilmesinden sonra okulda eğitim başlamıştır. Yatılı olarak açılan bu okulda ilk yıl için yatılı bölümüne iki kız öğrenci kayıt olmuştur. Bu yıllarda bölge halkının fakirliği, kızların erken evlendirilme geleneği, Gregorian

[3] PABCFM, **Reel 588**, No: 145, 150; **Reel 628**, No: 133.

[4] Frank Andrews Stone; **Academies For Anatolia**, University Press of America, New York 1984, s.90.; Hasan; **Kayseri'deki Amerikan Misyoner Faaliyetleri ve Talas Amerikan Koleji**, Talas Belediyesi Kültür Yayınları, No. 2, Kayseri 1996, s.62. ; ve ayrıca Cumhuriyet Döneminde kullanılan Talas Amerikan Okulu ambleminde de okulun kuruluş tarihi olarak 1889 tarihi gösterilmektedir.

[5] PABCFM, **Reel 596**, No: 416, 696–706.; **Reel 606**, No: 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27.

[6] PABCFM, **Reel 607**, No: 410, 411.; Ayrıca aynı tarihte Kayseri Protestan Erkek Lisesinin yönetimini yerel halka bırakan Amerikan Board misyonerlerinin Talas Amerikan Erkek Okulu ile birleştirilip lise düzeyinde eğitim faaliyetlerini yürütmeye başladıklarını ifade eden yıllık istasyon raporunda 1897 yılına ait yıllık istasyon çizelgesinde yer alan bilgiyi destekler niteliktedir. PABCFM, **Reel 606**, No: 757.

[7] Osmanlı arşiv belgelerinde bu okulun 1871 yılında Talas'ın Türaboğlu adındaki Hıristiyan mahallesinde iptidai, rüştiye ve yarı idadi derecesinde, eğitim süresi 7 yıl olan, kızlara yatılı ve gündüzlü eğitim vermek amacıyla Amerikan Board misyonerleri tarafından kurulduğu da ifade edilmektedir. Ayrıca kurulduğu dönemde Ferman-ı Âli alınmamış olan bu okula, kuruluşundan otuz yıl sonra 22 Aralık 1901 tarihinde Vali Tevfik Paşa zamanında ruhsat verilmiştir. Bkz. Gülbadi Alan, **Osmanlı'da Protestan Okulları**, Meydan Yayıncılık, İstanbul 2008.

Kilisesi'nin muhalefeti gibi nedenlerden dolayı okul idarecileri öğrenci bulmakta zorlanmış, hatta tatillerde öğrencilerini kaybetme korkusundan dolayı onları evlerine göndermemişlerdir[8].

1872–1873 yılına ait Kayseri İstasyonun yıllık raporunda, bu dönemde Talas'ta açılan ve ilk zamanlarda hem erkek hem de kızların eğitim aldığı bu okulun yöneticisi olarak Mrs. Bartlett'in görev yaptığı, okulun standartlarının yükselmesinde önemli çalışmalarının olduğu ifade edilmektedir. İlk önce Aşağı Talas Bölgesi'nde kurulan kız okulu, Aralık 1873'te yine Aşağı Talas Bölgesi'nde bulunan başka bir binaya taşınmıştır. Başka bir okul binasına taşınılmasıyla birlikte 1874 yılında Amerikan Kız Kolejinin öğrenci sayısında büyük artış olmuştur. Bu dönemde okula kayıt olan öğrencilerin yarısını Rumlar diğer yarısını Ermeniler oluşturmuştur[9].

Kayseri İstasyonundaki birçok okulda olduğu gibi Amerikan Board misyonerleri yönetiminde olan bu okullardaki Ermeni ve Rum öğrenciler de ortak dil olarak Türkçeyi kullanmışlardır[10]. Okulda eğitim alan kızların barınma sorunları ise okul binasında veya bölgedeki misyoner evlerinde yerler sağlanarak geçici olarak giderilmeye çalışılmıştır[11].

1876–1877 yıllarına ait Kayseri İstasyonu yıllık raporunda Talas Amerikan Kız Kolejinde başarılı olanların Gemerek, Çakmak, Sarıhamzalı, Sungurlu gibi Kayseri İstasyonuna bağlı dış istasyonlara gönderilerek buralardaki öğretmen açıklarının giderilmesinde kullanıldığı belirtilmiştir. Yine 1876-1877 yıllarına ait yıllık raporda Talas Amerikan Kız Kolejinde yatılı olarak eğitim alan kız öğrenciler Kayseri istasyonuna bağlı olan Sungurlu, Yozgat, Sarıhamzalı, İncirli, Çakmak, Eylence, Gemerek, Muncusun (Güneşli), Evkere (Bahçeşehir), Istefana (Reşadiye), Everek (Develi), Niğde, Cücün, Ürgüp ve Ankara gibi farklı dış istasyonlardan gelip eğitimlerini Talas'ta bulunan bu okulda sürdürmüşlerdir[12]. Bu bilgiler bize Amerikan Board misyonerleri tarafından verilen eğitimin etkilerinin ve söz konusu eğitime olan ilginin ne kadar geniş çaplı olduğunu göstermektedir.

Talas Amerikan Kız Kolejinde okuyan öğrenciler ders zamanlarının dışında, kadınlar için yapılan dua toplantılarına katılmakta, düzenli olarak İncil eğitimi almakta ve ev ziyaretlerinde bulunup buralardaki kadınlara İncil öğreterek bölgedeki insanlara nüfuz etmekte ve onların güvenlerini kazanmaktaydılar[13]. Böylece Amerikan Board teşkilatının arzuladığı misyonerlik çalışmaları da icra edilmiş oluyordu.

İlkokuldan sonra yedi yıllık bir eğitim süresi olan Talas Amerikan Kız Kolejinde okutulan dersler: aritmetik, coğrafya, Ermenice gramer ve tercüme, Rumca gramer[14], alfabe, Osmanlıca gramer[15] olup ayrıca psikoloji eğitimi, vokal ve enstrümantal müzik dersleri de okulun ders müfredatında yer aldığı Amerikan Board belgelerinde tespit edilmiştir[16]. 1894 yılından itibaren ise düzenli olarak İngilizce derslerine başlanmıştır. Böylelikle İngilizce yeni sınıflar için zorunlu hale getirilmiştir. Üst sınıflarda okuyan öğrencilere ise mezun olmadan önce hızlandırılmış,

[8] PABCFM, **Reel 628**, No: 133.
[9] PABCFM, **Reel 589**, No: 9.
[10] PABCFM, **Reel 589**, No: 22.
[11] PABCFM, **Reel 589**, No: 28.
[12] PABCFM, **Reel 589**, No: 37., **Reel 606**, No: 523.
[13] PABCFM, **Reel 589**, No: 49, 50.
[14] Talas Amerikan Kız Kolejinde eğitim alan Rum öğrencilere yönelik Rumca derslerde katkısı olması için Atina'da doğan bir İngiliz bayan 1897-1898 eğitim yılında okulda çalışmaya başlamıştır. Böylece okul, bölgedeki Ermenilere ve Rumlara etkin bir şekilde nüfuz ederek misyonerlik çalışmalarında önemli bir yol kat etmiştir. PABCFM, **Reel 606**, No: 758.
[15] Dil alıştırmaları ve kompozisyonlar Türkiye Ermenicesi veya Rumcasıyla yazılıp öğretilirken Kayseri sahasında konuşma dili olarak ortak dilin Türkçe olmasından Türkçe üzerinde de durulmuştur. PABCFM, **Reel 618**, No: 92, 93, 94.
[16] PABCFM, **Reel 588**, No: 340, 341, 342.

İngilizce dersleri verilmeye çalışılmıştır[17]. 1904-1905 eğitim dönemindeki ders içerikleri incelendiğinde aritmetik, coğrafya, psikoloji gibi derslerin yanında botanik, cebir, fizik gibi dersler de verilmeye başladığını görmekteyiz. Ayrıca bütün sınıflarda İngilizce derslerinin devam ettiği belirtilmektedir. Bu derslerin yanı sıra her gün İncil dersleri, haftada bir gün öğleden sonraları dikiş kursları ve güzel konuşma dersleri de verilerek öğrenciler yoğun bir eğitim sürecinden geçirilmiştir. Yine Talas Amerikan Kız Koleji ile bağlantılı olarak yer alan ilkokulda, lisenin üst sınıfındaki öğrencilere pratik eğitim verilerek onların bir nevi staj yapmaları da sağlanmıştır[18].

Talas Amerikan Kız Kolejinde okuyan öğrenciler ağırlıklı olarak Ermeni ve Rum ailelerin çocuklarıydı[19]. Okulda Ermeni öğrenciler ağırlıkta olup Rum öğrencilerin Ermenilere oranı 1/6'dır. Bunun dışında sayıları az olsa da bazı dönemler Türk kızları Talas Amerikan Kız Kolejinde eğitim almıştır. Örneğin 1904-1905 eğitim döneminde Talas'ta yaşayan Ferik Paşa[20] adındaki şahsın iki kızı da bu okulda günübirlik öğrenci olarak eğitim almışlardır[21].

Talas Amerikan Kız Kolejinden mezun olan öğrenciler genelde Kayseri sahasındaki okullarda eğitim verirken bazıları da Merzifon, İzmir gibi bölgelerde yüksek eğitimlerini tamamlamışlardır[22]. Ayrıca Talas Amerikan Kız Kolejinden mezun olan kız öğrencilerin 1889-1890 döneminden sonra başarılı ve istekli olan bazı kızlara ABCFM tarafından Talas Bölgesi'nde kurulan anaokulunda öğretmenlik yapmaları için *Eğitim Sınıfı* adında oluşturulan bölümlerde 1 yıl süreyle eğitim verilerek anaokullarında hizmet vermeleri sağlanmıştır[23]. Buradan da anlaşılacağı üzere Talas Amerikan Kız Koleji bütünüyle kapsamlı bir okul olup ilk ve orta dereceli okullar düzeyinde geniş bir eğitim imkânı sunmaktaydı.

Hepsinin dışında Amerikan Board okullarından mezun olan kız öğrenciler, Amerikan Board misyonerlerinden belli bir dönem eğitim aldıktan sonra ayrılan öğrenciler de dâhil olmak üzere, okullarda edindikleri bilgi ve görgüleri olduğu gibi ailelerine aktarmışlardır. Kızların eğitimleri süresince onlara iyi bir ev hanımının, iyi bir ev idaresinin ve en önemlisi iyi bir annenin nasıl olması gerektiği hususunda özel eğitimler verilerek okullardan mezun olan kızlar, Amerikan Board okullarından mezun erkekler için iyi eğitimli birer eş adayı olarak toplum hayatındaki yerlerini almışlardır. Bunun neticesinde ise kızlara verilen eğitim, Amerikan Board eğitimini sadece toplumda bir bireyin eğitilmesine yönelik bir sistem olmaktan çıkarmış, bir birey ile bir aileye, aile ile de toplumun geneline nüfuz etme kimliği kazandırılmıştır. Yani bireyin eğitim ile toplumun genelinin eğitilmesini hedef haline getiren Amerikan Board okulları, bu politikayı en güzel kızlar arasında yürüttüğü eğitim çalışmalarıyla göstermiştir.

Yaklaşık on sekiz yıl kiralık olan bir binada eğitimini sürdürmek zorunda kalan Talas Amerikan Kız Kolejinin öğrenci ve öğretmenleri 1889 yılında, özellikle WBM'nin (The Women's Board of Mission) büyük maddi desteği ile Yukarı Talas bölgesinde bulunan, 1874 yılında yapılmış olan taştan bir binayı satın almışlardır[24]. 1893 yılında ise iki katlı olan bu bina bir kat daha ilave edilerek üç katlı bir yapıya dönüştürülmüştür[25]. Bugün Erciyes Üniversitesi Sosyal Tesisleri olarak

[17] PABCFM, **Reel 606**, No: 523.
[18] PABCFM, **Reel 618**, No: 74, 92.
[19] PABCFM, **Reel 606**, No: 23.
[20] Amerikan Board belgelerinde Ferik Paşa olarak geçen bu şahıs, 1905 tarihinde Anadolu'yu dolaşırken Kayseri'ye de uğramış olan Hans Hermann Graf Von Schweinitz'in yazdığı seyahatnamede ise Ferit Paşa olarak zikredilmekte ve o tarihlerde kentte bir mutasarrıf bulunmadığından dolayı Ferit Paşa'nın mutasarrıflık vekilliğini yürütmekte olduğunu belirtmiştir. Osman Eravşar; **Seyahatnâmelerde Kayseri**, Kayseri Ticaret Odası Yayınları, Kayseri 2000, s. 259.
[21] PABCFM, **Reel 618**, No: 73.
[22] PABCFM, **Reel 596**, No: 681, 682.
[23] PABCFM, **Reel 606**, No: 24.
[24] Ayrıca bu binaya Paşa'nın Konağı veya Aslanlı Konak denilmektedir. Özsoy, **a.g.e.**, s. 57.
[25] PABCFM, **Reel 606**, No: 325, 448.

kullanılan bu binanın, o tarihlerdeki belgelerde iki küçük bahçesi ve bu bahçelerde birçok meyve ağaçlarının bulunduğu, ayrıca bölgede görevli misyonerlerin barınmaları için iki evin daha inşa edilebileceği bir alanın olduğu şeklinde ifadelerle okulun bulunduğu bölge Amerikan Board belgelerinde anlatılmaya çalışılmıştır[26]. Satın alınan bu binada Talas Amerikan Kız Okulu ilk olarak ise 23 Eylül 1889 yılında öğrencilerine eğitim vermeye başlamıştır[27].

1889 yılında Yukarı Talas Bölgesi'nde eğitimlerini sürdüren Talas Amerikan Kız Kolejinde okuyan öğrencilerden 1889-1890 eğitim yılı sonunda 8 kız öğrenci mezun olmuştur. Söz konusu kızlar içerisinde mezun olanlardan birisi ise Rum'dur. Bu Rum kız Talas Amerikan Kız Kolejinden diploma alan ilk Rum kız olma özelliği ile de Amerikan Board belgelerindeki yerini almıştır[28].

1896–1897 yılından itibaren *yetim* öğrenciler için çalışmalar başlatılmıştır. Öncelikli olarak bu yetimlerin okul taksitleri Amerika'da bulunan bazı Protestan zenginler tarafından karşılanmış, yapılan yardımlar neticesinde 28 yetim kız eğitim almaya başlamıştır[29].

Talas Amerikan Kız Kolejinde sadece Amerikalı öğretmenlerin çalışmalarıyla değil aynı zamanda kurulduğu zamandan beri yerli öğretmenlerinden de eğitim çalışmalarında yararlanılmıştır. Örneğin 1899–1900 eğitim döneminde okulda Merzifon, Adapazarı ve Maraş'taki Amerikan okullarından mezun üç bayan öğretmenle birlikte, Robert Koleji'nden mezun bir erkek öğretmen çalışmıştır. Bu dönemde de eğitim çalışmalarını daha başarılı kılmak adına öğrenci sayısı sınırlı tutulmuştur. 1899–1900 döneminde okulun öğrenci sayısı 51 olup bunların 39'u yatılı, 12'si ise günübirlik öğrencidir.

**Talas Amerikan Erkek Koleji**

Talas Amerikan Erkek Koleji ilk ve orta derecede eğitim ve öğretimin yapıldığı bir okuldur. Yukarıda da bahsedildiği üzere araştırmamız sırasında okulun kuruluş tarihi ile ilgili kesin bir dönem belirtilememekle birlikte bu konuda yapılan çalışmalarda kuruluş tarihi olarak 1889 yılı alınmıştır[30]. Talas Amerikan Erkek Kolejinin 19. yüzyılın sonlarına doğru eğitim açısından gelişmesinde ve idadi düzeyinde eğitim vermesinde Merzifon'dan Kayseri İstasyonuna gelen ve Talas'ta uzun yıllar misyonerlik çalışmalarını yürüten Henry K. Wingate'nin büyük katkıları olmuştur[31].

İncelenen Amerikan Board belgelerinde okulla ilgili tespit edebildiğimiz ilk bilgilere 1897 yılına ait istasyon raporlarında ulaşmaktayız. Söz konusu raporda Kayseri'deki *Erciyes Protestan Erkek Lisesinde* görevli Amerikan Board misyonerleri, yönetimi Ermenilere devrederek Talas Amerikan Erkek Kolejinin gelişmesine daha çok önem vermeye başladığı ifade edilmektedir.

[26] PABCFM, **Reel 596**, No: 703.
[27] PABCFM, **Reel 606**, No: 22.
[28] PABCFM, **Reel 606**, No: 23.
[29] PABCFM, **Reel 606**, No: 673.
[30] Stone; **a.g.e.**, s.90. ; Özsoy; **a.g.e.**, s.62.
[31] *Henry K. Wingate, 1889 (1893) - 1914:* Merzifon'daki Anadolu Kolejinde asistan olarak hizmet veren Wingate 1889 yılında geçici bir süre ile Kayseri İstasyonuna gelmiş, Talas'ta orta dereceli bir erkek okulunun tesis edilmesinde ön ayak olmuştur. 1893 yılından itibaren ise eşi Jane S. Wingate ile birlikte Kayseri İstasyonuna yerleşmiş, uzun yıllar Amerikan Board misyoneri olarak bölgede faaliyetlerde bulunmuştur. Kayseri ve Talas'taki erkek kolejinde yöneticilik ve öğretmenlik yapan Henry K. Wingate, özellikle Talas Amerikan Erkek Koleji için önemli yere sahip bir misyonerdir. Ayrıca istasyonun mali işlerinden de sorumlu olan Wingate, yılsonlarında hazırladığı finansal raporlarla Kayseri istasyonu hakkında Amerikan Board'a düzenli bilgiler ulaştırmıştır. Derin bir İncil bilgisine sahip olan Wingate, görevli olduğu okuldaki öğrencilere İncil eğitimi vermiş, çeşitli dönemlerde Kayseri sahasında yer alan dış istasyonlara ziyaretlerde bulunmuştur. PABCFM, **Reel 606**, No: 441, 516, 523, 526, 604, 757, 840, 849, 855.; **Reel 618**, No: 31, 44, 47, 51, 56, 77, 81, 128.; **Reel 628**, No: 151.

1898 tarihli Amerikan Board belgelerinde *Talas Academy* olarak ifade edilen Talas Amerikan Erkek Kolejinin yöneticiliğini ise Henry K. Wingate yürütmektedir [32].

1897–1898 eğitim döneminde okulda eğitim gören öğrenci sayısı 77 olup, 23 farklı kasaba ve köyden gelen bu öğrencilerin 57'si yatılı olarak eğitimlerini sürdürmüşlerdir. Yine bu 77 öğrencinin 63'ü Ermeni, 14'ü Rum'dur[33].

Kendi fikir ve düşüncelerine yakın, Amerikan kültürünün karakteristik yapısı ile Protestan mezhebinin dinî öğretilerini aşılama düşüncesi ile Osmanlı topraklarında yapılanan Amerikan Board misyonerleri, açtıkları eğitim kurumlarında ağrılıklı olarak Ermeni ve Rum öğrencilerine yönelik eğitim faaliyetlerinde bulunmuşlardır.

Talas Amerikan Erkek Kolejinin öğrencileri ağırlıklı olarak Ermeni öğrencilerden oluşmakta olup sayı bakımından ikinci olarak Rum öğrencilerin fazla olduğunu söyleyebiliriz. Bunların dışında zaman zaman Amerikalı olan misyonerlerin çocukları ve belgelerde *Circeassian* diye ifade edilen Çerkez çocuklar da eğitim almıştır[34].

Günübirlik ve yatılı olmak üzere iki çeşit eğitim veren okulun, 1900-1901 yılında Osmanlı Devleti'nden alınan izinle *Academy* olarak eğitim vermeye başladığı yine Amerikan Board misyonerlerinin aynı yıla ait olan Kayseri İstasyonu yıllık raporunda belirtilmektedir[35].

Okulun ihtiyaçları genellikle öğrencilerden alınan okul taksitleri, ABCFM'nin ve Amerika'da yer alan bazı kiliseler ile bazı kişilerin maddi destekleri ile sağlanmaktadır. Örneğin 1902-1903 eğitim döneminde Talas Amerikan Erkek Kolejinin gelirleri: Öğrencilerden alınan okul taksitleri (1.182,15 $), ABCFM'den gelen destek fonları (589,60 $) ve Amerika'daki birtakım kilise ve bazı kişilerden gelen yardımlar (270,50 $) ile Haziran 1902 tarihinden devreden bakiyeyle (86,52 $) birlikte toplam 2.128,77 Amerikan dolarıdır. Buna karşılık yine 1902-1903 eğitim döneminde okulun giderlerini oluşturan: öğretmen maaşları (862,40 $), yatılı departman harcamaları (1.014,16 $), posta vb. sabit giderler (34,41 $), kitap ve gazeteler (179,96 $) ve gelecek yıla devreden bakiye (37,84 $) ile birlikte okulun toplam gideri 2128,77 Amerikan dolarıdır[36].

Talas Amerika Erkek Kolejinin orta dereceli kısmında verilen eğitim yedi yıl olup[37] bu yedi yıl süresince öğrencilere verilen dersler şu şekildedir: İngilizce, Ermenice, Rumca, Türkçe[38], Fransızca, aritmetik, temel muhasebe, cebir, geometri, fizik, botanik, zooloji, coğrafya, tarih, psikoloji, müzik, resim ve İncil'dir. Yedinci sınıflara ise fizik dersi yerine seçmeli ders olarak trigonometri, yüksek cebir ve güzel konuşma sanatı dersleri de verilmektedir. Bu seçmeli ders uygulaması liseden sonra yüksekokul düzeyinde eğitimlerini sürdürmek istemeyen öğrenciler için uygulanmıştır[39].

[32] PABCFM, **Reel 606**, No: 757.
[33] PABCFM, **Reel 606**, No: 849.
[34] 1911-1912 eğitim döneminde Talas Amerikan Erkek Kolejinin yatılı bölümüne kayıt yaptıran üç Müslüman-Çerkez öğrenci, Kırşehir Tekel Müdürü'nün çocukları olduğu Amerikan Board belgelerinde ifade edilmektedir. Ayrıca söz konusu bu üç öğrenci okul tarihindeki ilk yatılı Müslüman öğrencilerdir. PABCFM, **Reel 628**, No: 166, 167, 191.
[35] PABCFM, **Reel 618**, No: 10–11.; Kuruluşu sırasında Ferman-ı Âli alınmadan açılan bu okul, 22 Aralık 1901 tarihinde vali Tevfik Paşa zamanında Talas Amerikan Erkek Kolejinin müdürü Mr. Henry K. Wingate adına verilen ruhsatla resmiyet kaşanmıştır. Okulun ruhsat almasıyla birlikte öğretmenlerin hepsinin diplomaları onaylanmış, ancak öğretmenlerin kontratlarının süresinin bitmesinden dolayı okuldan ayrılmak zorunda kalmışlardır. Bkz. Alan; **a.g.e.**
[36] PABCFM, **Reel 618**, No: 44.
[37] Ağustos 1911 tarihli Talas Amerikan Erkek Koleji raporunda kolejdeki eğitim süresi dört yıl ilkokul, beş yıl orta dereceli eğitim olmak üzere toplam dokuz yıl gösterilmekteyken 1911-1912 eğitim dönemi için hazırlanan yıllık raporda toplam eğitim süresi dokuz yıl gösterilmektedir. PABCFM, **Reel 628**, No: 145, 166
[38] 1912-1913 yıllarına ait raporlarda belirtildiği üzere eğitim açısından daha önceleri ortak dil olarak kullanılan Türkçe yerine İngilizce kullanılmaya başlanılmıştır. PABCFM, **Reel 628**, No: 192.
[39] PABCFM, **Reel 618**, No: 47–48.

Ayrıca okuldaki sporsal faaliyetler, kısa adı YMCA (The Young Men's Christian Assosiation) olan kulüp ile yapılan ortak bir çalışma düzeninde yürütülmüştür. Bu faaliyetler çerçevesinde öğrencilere atletizm, futbol, basketbol ve masa tenisi konusunda eğitimler verilip ihtiyaç duyulan malzemeler tedarik edilmiştir[40].

Okulda verilen dersler içerisinde görüldüğü üzere sadece temel eğitim dersleri verilmeyip aynı zamanda dinî öğretiler için yedi yıl boyunca haftada iki saat olmak üzere İncil dersleri de verilmiştir. Böylece bölgeye gelen misyonerler asıl amaçlarını da bu sayede gerçekleştirmişlerdir.

1 Eylül 1903 yılında Henry K. Wingate tarafından hazırlanan, Talas Amerikan Erkek Kolejinde verilen İncil derslerinin içerikleri ve sınıf düzeylerine göre ders programları Amerikan Board belgelerinde belirtilmiştir. Özetle İncil derslerinde öğrencilere, Eski Ahit'ten bölümler[41], Hz. Musa ve Hz. İsa'nın hayatından kesitler veriliyor, İncil'den bölümler okutuluyor ve ezberletiliyor, Yahudilik ile Hıristiyanlık hakkında bilgiler veriliyordu[42].

Okulda verilen İncil dersleri sayesinde öğrencilerin ilmî faaliyetlerde bulunmalarının yanı sıra dinî çalışmalarda da aktif olmalarının sağlandığını söyleyebiliriz. Bu çerçevede öğrencilerin pazar ayinlerine katılmaları ve *Hıristiyan Yardım Cemiyeti* bünyesinde faaliyette bulunmaları teşvik edilmiştir. Dinî çalışmalar yalnızca kişilerle konuşarak ve dualar ederek olmuyor, aynı zamanda Talas Amerikan Koleji ile ortak hareket eden *Erkek Kulübü*[43] ile de bağlantılı olarak kulüp üyeleri üzerinde nüfuz sahibi olunuyordu[44].

Kendi ihtiyaçlarını karşılayabilecek düzeyde eğitim gören öğrenciler, ekonomik anlamda sıkıntı çeken bir ülkede refah düzeylerini geliştirip bir meslek sahibi olabilmek amacıyla Amerikan okullarına ilgi göstermiş, dolayısıyla bu okullarda verdikleri eğitimlerden dolayı toplum içerisinde saygın bir yere ulaşmıştır.

Talas Amerika Erkek Kolejinden mezun olan öğrenciler eğitimlerine devam etmek istemeleri ve yeterli donanıma sahip olmaları durumunda bir üst eğitim kurumu olan yüksekokullarda eğitimlerini sürdürmüşlerdir. Bu bağlamda Kayseri'ye yakınlığından dolayı Merzifon ve Antep'teki Amerikan Board'a bağlı olan yüksekokullar tercih edilmiştir[45]. Ayrıca

[40] PABCFM, **Reel 628**, No: 193.

[41] Hıristiyanlıkta *Eski Antlaşma* veya *Eski Ahit* olarak adlandırılan dinî kitaptır. Musevilerin *Tanah* isimli kutsal kitabıyla büyük oranda aynıdır. Hıristiyanların metni yorumlayış biçimleri farklı teolojik temellere sahip olduğu için Musevilikle büyük ölçüde farklılık arz eder. Kitapların çoğu İbranice, bir kısmı Aramice olarak yazılmıştır. MÖ 1200 ila MÖ 100 yılları arsında, Yahudi din adamları ve âlimleri tarafından yazıldığı kabul edilmektedir. Eski Ahit, *Kitab-ı Mukaddes*'in ilk bölümünü oluşturan 39 kitaba verilen isimdir. *Tevrat* ve *Zebur*'u da kapsar. Eski Ahit ve Yeni Ahit'in toplamı *Kitab-ı Mukaddes*'i oluşturur. Eski Ahit'i oluşturan bölümler:
- Hz. Musa'nın Beş Kitabı (Tora veya Tevrat): Tekvin (Yakarış), Çıkış, Levililer, Sayılar, Tensiye;
- Yeşu, Hâkimler ve Rut kitapları;
- Samuel'in ve Kralların ikişer kitapları;
- Pralipomenon ismi verilen iki adet Tarihler kitapları;
- Ezra (Eyüp), Nehemya, Ester ve Eyüp kitapları;
- Hz. Davut'un Mezmurları (Zebur);
- Hz. Süleyman'ın üç kitabı: Özdeyişler, Vaiz ve Ezgiler Ezgisi;
- Büyük Peygamberler: İşaya, Yeremya, Ağıtlar Kitabı (Yeremya peygambere ait), Hezekiel, Daniel kitapları;
- On iki küçük peygamber: Hoşea, Yoel, Amos, Obadya, Yunus, Mika, Nahum, Habukkuk, Sefanya, Hagay, Zekeriya, Malaki kitapları. http://**tr.wikipedia.org**/wiki/Eski_Ahit (24.04.2010).

[42] PABCFM, **Reel 618**, No: 46–47.

[43] Bu kulüp 1903 yılında Talas'ta Herbet Irwin ve Heirabed Kalidjian adındaki iki misyonerin yönetiminde çalışmalarına başlamıştır. Kulüp çerçevesinde erkekler için Pazar akşamları toplantılar düzenlenip genel bir programa bağlı kalınarak şarkılar söylenip, hikâyeler anlatılıp ve dualar edilerek bir takım misyonerlik faaliyetleri icra edilmiştir. Bu dönemde ise kulüpteki üye sayısı 45 ile 55 civarında olmuştur. PABCFM, **Reel 628**, No: 140, **Reel 618**, No: 88.; Stone; **a.g.e.**, s.92

[44] PABCFM, **Reel 618**, No: 117.

[45] PABCFM, **Reel 606**, No: 112, 207.

Talas Amerikan Kız ve Erkek Kolejinden mezun olan öğrenciler lise bitiminden sonra geldikleri bölgelerde veya misyon tarafından atandıkları okullarda öğretmenlik yapabiliyorlardı. Bir başka seçenek olarak mezun olan öğrenciler ticaretle uğraşarak hayatlarına yön verebiliyorlardı. Dolayısıyla Öğrencilerin lise eğitimleri süresince ticaretle uğraşmayı tercih edebilecekleri düşünülerek de bu yönde eğitimler verilmiştir[46]. Örneğin Talas Amerikan Erkek Kolejinin 1903–1904 eğitim döneminde beşinci sınıflar için *Türkçe Ticaret Çeşitleri* dersi, altıncı sınıflar için *Türkçe Ticaret Rehberi* dersi, yedinci sınıflar için ise *Türkçe Ticaret Kanunu* dersleri verilmiştir[47]. Bunlara ilave olarak Talas'ta açılan Amerikan Hastanesinde bazı erkek öğrencilerin asistan olarak da çalışabildiklerini söyleyebiliriz[48].

1903-1904 eğitim döneminde okulun öğrenci ve öğretmen ihtiyaçlarını karşılamak üzere yeni bir binaya gereksinim duyulduğu incelenen belgelerde vurgulanmış, ancak yapılabilecek yeni bir binanın maliyetinin yüksek olacağından yöneticileri sıkıntıya sokmuştur. Geçici bir çözüm olarak 1904 yılında Aşağı Talas Bölgesi'nde bakımsız, taş duvarlı, oyun bahçesi olmayan ve yatakhane sıkıntısının yoğun olarak yaşandığı bir yer üç yıllığına kiralanmıştır. Bu bina öğrencileri ve öğretmenleri hayal kırıklığına uğrattığından dolayı ilgili belgede üç yıllığına kiralanmasına rağmen, kısa bir süre sonra buradan da taşınabilecekleri ifade edilmiştir[49].

1906-1907 tarihli Talas Amerikan Erkek Koleji raporlarında yaklaşık altı yıl önce toplanmaya başlayan yardımlar 10.000 $ doları bulmuştur. Toplanan paralar ile Yukarı Talas Bölgesi'nde yeni bir okul binasının yapımı için bir arsa alınması düşünülmüştür. Ancak arsanın alınması ve inşaatın yapılması hususlarında Osmanlı Devleti'nin istediği şartları yerine getirmekte misyonerler zorlanmışlardır. Söz konusu bu bürokratik sorun ise Amerika'nın İstanbul elçisi Hon J.G. Leishman'ın çabaları sonucu aşılmış, neticede 1906 yazında inşaat ruhsatı alınmıştır. Arsa tutarı ve inşaat malzemeleri 8.000 $ tutan yeni okulun dördüncü kattaki yatakhane olarak düşünülen bölümünün tamamlanmamış ve bazı yerlerinin sıvasız olmasına rağmen Talas Amerikan Erkek Koleji 2 Ekim 1907 tarihinde Aşağı Talas Bölgesi'nden Yukarı Talas Bölgesi'ndeki yeni binasına taşınmıştır[50].

Genel itibariyle gelir düzeyi orta dereceli olan Hıristiyan ailelerinin çocuklarına eğitim imkânı sağlayan Amerikan okulları, açıldıkları dönemlerden itibaren her geçen yıl artan öğrenci kitlelerine hizmetler vermişlerdir. Amerikan Board bünyesinde kurulan Talas Amerikan Kolejlerinin de paralı okullar olduklarını ve okul gelirlerinin önemli bir kısmı da öğrencilerden alınan okul taksitlerinden karşılanmakta olduğunu söyleyebiliriz. Ancak zamanla Talas Amerikan Erkek Kolejinin gelir ve gider tablosunda açıklar verilmeye başlanmış olması, okul idaresini sıkıntıya düşürmüştür. Bu durum ise belgelerde belirtilmiştir. Şöyle ki yıllık olarak her bir öğrenci için kişi başı 10 Osmanlı lirası harcama yapılırken bunun ortalama sadece 6 Osmanlı lirası öğrencilerden tahsil edilebildiğinden dolayı Talas Amerikan Erkek Koleji ekonomik açıdan sıkıntılar çekmeye başlamıştır[51]. Çözüm olarak 1906-1907 eğitim döneminde okul taksitlerinin

[46] Öğrencilerin ekonomik ihtiyaçlarını karşılamaları için öğrencinin becerisi ve tercihine göre kilim dokumacılığı, ayakkabı tamirciliği, çobanlık (besicilik), marangozluk vb. meslek dallarında eğitimler verilmiştir. Verilen eğitimler sayesinde bir meslekte uzmanlaşmaya başlayan öğrenciler, bu alanlarda çalışarak ihtiyaçlarını kendileri karşılamaya çalışmışlardır. PABCFM, **Reel 606**, No: 674.; **Reel 618**, No: 42.

[47] PABCFM, **Reel 618**, No: 47, 48.

[48] PABCFM, **Reel 618**, No: 116.

[49] PABCFM, **Reel 618**, No: 55, 75.

[50] Okulun toplam maliyeti yaklaşık 14.000 $ tutmuş, masraflar Amerika'dan gelen yardımlar, bölgedeki cemaatten toplanan paralar ve ismi açıklanmayan bir Ermeni'nin 500 Osmanlı lirası yani 2200 Amerikan dolarlık yaptığı bağışla karşılanmıştır. PABCFM, **Reel 618**, No: 118, 126, 132.

[51] 1912-1913 eğitim döneminde günübirlik öğrencilerden 3 Osmanlı lirası alınırken, yatılı öğrencilerden ise 10 Osmanlı lirası alınmaya başlanmıştır. Ayrıca Genel olarak Amerikan Board belgelerinde 1 Osmanlı lirası = 4,40 Amerikan doları olarak hesaplanmıştır. PABCFM, **Reel 628**, No: 191.

yükseltilmesi yoluna gidilmiştir. Ancak bu durum okuldaki öğrenci sayısında düşüşe neden olmuş, özellikle de Rumca bölümde eğitim gören öğrencilerin sayısında büyük düşüş yaşanmıştır. Dolayısıyla bu bölümde yeterli öğrenci olmadığından ve hizmet verecek öğretmene tahsis edilmek üzere gerekli paranın sağlanamaması gerekçesiyle bölümdeki eğitim faaliyetleri durdurulmuş, yeni binaya geçilmesinden kısa bir süre sonra ise Yunanistan'dan gelen bir öğretmenin çalışmaları neticesinde Rumca bölümü tekrar açılmıştır.[52].

Zamanla okulun sıkıntılarının yeniden ortaya çıktığı ve ihtiyaçlarının arttığı Amerikan Board belgelerinde ifade edilmektedir. Özellikle 1910 yılından sonra Talas Amerikan Erkek Kolejinde bulunan yatakhane ve sınıfların yetersiz olduğu gözlenmektedir. Ayrıca okulun özellikle yeni binayla ilgili, tavan ve duvar sıvalarının yapımı, büyük bir su deposu ihtiyacı, su borusu, okul gereçleri, okul bahçesinde istinat duvarı vb. bazı inşaat ve tamir yönünden sıkıntıları sürmüştür[53]. Bunun yanında bir başka sorun ise genelde istasyonda eğitim vermek için gelen öğretmenlerin çalışma sürelerinin ortalama üç yıl olması ve bu öğretmenlerin ev izinleri nedeniyle bölgeden ayrılmaları zaman zaman öğretmen açığının ortaya çıkmasına neden olmuştur[54]. 1912-1913 yıllarında yaşanan Balkan Savaşları ve ülkenin siyasi açıdan huzursuzluk içinde olması toplumu da etkilemiştir. Bu huzursuzluk daha önce okula gelen üç Müslüman öğrencinin de artık Talas Amerikan Erkek Kolejine gelmemelerine neden olduğu, ancak Amerikan Board misyonerlerin özellikle Müslüman çocukların da okullarına kayıt ettirilmesi amacıyla yoğun çabalar sarf ettikleri belgelerde ifade edilmektedir[55].

Birinci Dünya Savaşı'nın başlamasıyla birlikte diğer Amerikan Board eğitim kurumlarında olduğu gibi bu okulda da eğitim faaliyetleri sekteye uğramıştır.

**Talas Amerikan Kız ve Erkek Kolejlerinde Eğitim Alan Öğrenci Sayıları Ve Görev Yapan Öğretmenler**

Talas Amerikan Kız ve Erkek Kolejlerinde yukarıda da bahsedildiği üzere hem günübirlik hem de yatılı olmak üzere iki tip eğitim verilmekteydi. Kolejlerle ilgili incelediğimiz yıllık raporlar ve öğrenci tablolarında öğrenci sayıları hem günübirlik hem de yatılı öğrenciler diye ayrılmamış, toplam olarak verilmiştir. Ayrıca aşağıda oluşturduğumuz Tablo 1'de yıllar içerisinde okulların öğrenci sayıları bazı dönemler için tespit edilemediğinden boş bırakılmıştır.

[52] PABCFM, **Reel 618**, No: 115, 116, 127.
[53] PABCFM, **Reel 628**, No: 192
[54] PABCFM, **Reel 628**, No: 143, 144.
[55] PABCFM, **Reel 628**, No: 193.

**Tablo 1.** 1871-1913 yılları arasında Talas Amerikan Kız ve Erkek Kolejlerinin öğrenci sayıları

| Yıllar | Talas Kız Koleji | Talas Erkek Koleji | Yıllar | Talas Kız Koleji | Talas Erkek Koleji |
|---|---|---|---|---|---|
| **1871** | - | - | **1893** | 67 | - |
| **1872** | - | - | **1894** | 97 | - |
| **1873** | 20 | - | **1895** | 50 | - |
| **1874** | 9 | - | **1896** | - | - |
| **1875** | 15 | - | **1897** | 60 | 50 |
| **1877** | 24 | - | **1898** | 48 | 77 |
| **1878** | 40 | - | **1899** | 78 | 62 |
| **1879** | 45 | - | **1900** | 72 | 50 |
| **1880** | 46 | - | **1901** | 71 | - |
| **1881** | 48 | - | **1902** | 83 | 83 |
| **1882** | 40 | - | **1903** | 79 | 80 |
| **1883** | 58 | - | **1904** | 98 | 84 |
| **1884** | 69 | - | **1905** | 97 | 75 |
| **1885** | 55 | - | **1906** | 73 | 62 |
| **1886** | 37 | - | **1907** | 82 | 70 |
| **1887** | 28 | - | **1908** | 70 | 76 |
| **1888** | 50 | - | **1909** | 109 | 110 |
| **1889** | 70 | - | **1910** | 115 | 105 |
| **1890** | 100 | - | **1911** | 147 | 126 |
| **1891** | 94 | - | **1912** | 155 | 151 |
| **1892** | 90 | - | **1913** | 162 | 163 |

Kayseri istasyonu ve ona bağlı dış istasyonlarda çeşitli dönemlerde gerek Amerikalı öğretmenler gerekse yerli öğretmenler olarak ifade edilen Ermeni ve Rumlardan oluşan birçok öğretmen Amerikan Board'un eğitim kurumlarında öğretmenlik yapmıştır. Çalıştıkları bölgelerde öğretmenlik hizmetinde bulunan Amerikan Board üyelerinin aynı zamanda bölgedeki dinî işlerin yürütülmesinde de çalışmaları olmuştur.

Kayseri merkezinde ve Talas Bölgesi'nde eğitim vermeye başlayan Amerikan okullarında öğretmenlik yapmış olan ve belgelerde tespit edebildiğimiz Amerikalı öğretmenler ve yerli öğretmenlerin isimleri, görev yerleri ve görev süreleri Tablo 2'de gösterilmiş olup görev yapan öğretmenle ilgi gerekli açıklama dipnotlarda ifade edilmiştir.

**Tablo 2.** Talas ve Kayseri Bölgesinde Görev Yapan Öğretmenlerin İsimleri, Görev yerleri ve Görev Süreleri

| Amerikalı Öğretmenler | Yerli Öğretmenler | Görev Yerleri | Görev Süreleri |
|---|---|---|---|
| Symaun Bartlett[56] | | Yozgat, Talas | 1872–1874 |
| Miss Sarah Closson[57] | | Talas | 1871–1902 |
| Miss Ardele Griswold[58] | | Talas | 1871–1873 |
| | Miss Sema Sarkisian | Talas | 1875/1876- ?[59] |
| | Miss Anna Moorjasoonli | Talas | 1875/1876- ? |
| | Miss Armeria | Talas | 1875/1876- ? |
| | Mr. Basil | Talas | 1875/1876- ? |
| | Mr. Garabet Krikorian | Talas | 1875/1876- ? |
| | Anaia Haralambides[60] | Talas | ? –1883 |
| F. E. Burrage[61] | | Talas, Kayseri | 1885–1914 |
| Miss Johanna Zimmer | | Talas | 1890- 1892 |
| James L. | | Kayseri | 1883–1914 |

[56] Kendisi hakkında ilk bilgilere 1870 yılında ulaşmakla birlikte, 1872 yılında Yozgat'taki okulun bu kişinin denetimi altında olduğunu görmekteyiz. 1873–1874 eğitim döneminde ise Talas'taki Amerikan Kız Okulunda yöneticilik yapmıştır. 1883 yılında ise Talas Kilisesinde dinî lideri olarak misyonerlik hizmetlerinde bulunmuştur. PABCFM, **Reel 582**, No: 679, 685, 686.; **Reel 588**, No: 509, 511, 542.; **Reel 589**, No: 28, 30, 31,32, 37, 53.; **Reel 596**, No: 667.

[57] Talas Amerikan Kız Kolejini kuran iki misyoner bayandan birisidir. Talas Amerikan Kız Kolejine 31 yıl hizmet vermiştir. PABCFM**, Reel 589**, No: 28, 37, 50.; **Reel 596**, No: 693, 701.; **Reel 606**, No: 450, 523, 524, 598, 673, 758, 952.; **Reel 618**, No: 30.; **Reel 628**, No: 133.

[58] Talas Amerikan Kız Kolejini kuran iki misyoner bayandan birisi, 1873 yılında kısa bir süreliğine Amerika'ya gitmiş fakat o tarihten sonra bir daha dönmemiştir. PABCFM, **Reel 582**, No: 679, 686.; **Reel 588**, No: 538.; **Reel 628**, No: 133.

[59] Görev sürelerinin bitiş tarihi belirlenemeyen kişiler için soru işareti (?) kullanılmıştır.

[60] Talas'ta öğretmenlik yapan Anaia Haralambides, 1880 baharından 1883 yılına kadar Robert Kolejinde çalışmalarda bulunmuş, 1883 yılında tekrar Talas'a dönüp öğretmenlik görevini sürdürmüştür. PABCFM, **Reel 596**, No: 661.

[61] Öncelikle Talas'taki Amerikan Kız Kolejinde görev alan Miss Burrage, daha sonra Kayseri İstasyonunda anaokulu çalışmalarının başlaması ve gelişmesi aşamalarında önce öğretmen ardından idarî pozisyonlarda görevler almıştır. PABCFM, **Reel 596**, No: 681, 687, 693, 696.; **Reel 606**, No: 14, 105, 115, 207, 213, 324, 451, 523, 596, 675, 758, 850, 952.; **Reel 618**, No: 35, 53, 72, 104, 128, 143.; **Reel 628**, No: 136, 158, 210.

| | | | |
|---|---|---|---|
| Fowle[62] | | | |
| Henry K. Wingate | | Talas, Kayseri | 1893–1914 |
| Mrs. Wingate | | Talas, Kayseri | 1893–1914 |
| Miss C. A. Nason[63] | | Talas | 1894- 1901 |
| Miss Seelyee[64] | | Talas | 1897- 1901 |
| Mr. H. H. Riggs[65] | | Talas | 1902–1903 |
| Miss A. S. Dwight[66] | | Talas | 1902- 1906 |
| Miss Susan W. Orvis[67] | | Talas | 1902–1914 |
| Miss S. N. Loughridge[68] | | Talas | 1902–1914 |
| Miss Hasley[69] | | Talas | 1904- ? |
| Miss Rosig[70] | | Talas | 1904- ? |
| Miss Clara Richmond[71] | | Talas | 1909–1914 |
| Mr. Arthur P. Ryan[72] | | Talas | 1912–1914 |

**1914 Sonrası Talas Amerikan Kız ve Erkek Kolejleri**

Amerikan Board misyonerlerinin Talas Amerikan Kolejlerindeki eğitim faaliyetleri Birinci Dünya Savaşı'nın başlamasıyla birlikte kesintiye uğramıştır. Amerikan Board belgelerinde Kayseri ve özellikle Talas Bölgesi'nde faaliyette bulunan Amerikan okulları ile ilgili bilgiler 1914 yılına kadar tespit edilmiştir.

[62] Kayseri İstasyonunda çeşitli misyonerlik faaliyetlerinde bulunan James L. Fowle ayrıca eğitim çalışmaları açısından Kayseri'deki Erciyes Erkek Protestan Lisesinde çeşitli dersler vermiştir. Ayrıca bu lisenin dışında haftada üç gün, Kayseri civarındaki kasabalarda bulunan öğrencilerin İngilizce öğrenmelerine yönelik eğitim çalışmaları olmuştur. PABCFM, **Reel 606**, No: 113, 324, 449.; **Reel 618**, No: 35.

[63] Talas Amerikan Kız Kolejinde öğretmenlik yaptığı gibi zaman zamanda okulun yönetimi konusunda hizmetlerde bulunmuştur. PABCFM, **Reel 606**, No: 523, 598, 758.

[64] Atina doğumlu olan bu bayan, 1897 yılında Talas Amerikan Kız Kolejinde öğretmen olarak çalışmaya başlamıştır. PABCFM, **Reel 606**, No: 758, 952.

[65] Henry K. Wingate'nin 1902 yılında Amerika'dan dönüşünde kendisiyle birlikte Kayseri'ye gelen üç misyonerden biri olan Mr. Riggs, Kayseri İstasyonunda sadece üç ay görev yaptıktan sonra Harput'taki Fırat Kolejine idareci olarak gitmiştir. PABCFM, **Reel 618**, No: 31.

[66] Talas'taki Amerikan Kız Kolejinde görev yapmıştır. PABCFM, **Reel 618**, No: 31, 50, 53, 125.

[67] Talas'taki Amerikan Kız Kolejinde görev yapmıştır. PABCFM, **Reel 618**, No: 31, 53, 104.

[68] Miss Sarah Closson'un emekliye ayrılmasından sonra Talas'taki Amerikan Kız Kolejinde çalışmak üzere 1902 yılında Kayseri İstasyonuna gelmiştir. PABCFM, **Reel 618**, No: 35, 53.; **Reel 628**, No: 167.

[69] Sivas'ta anaokulu öğretmenliği konusunda eğitim aldıktan sonra Talas'taki anaokulda göreve başlamıştır. PABCFM, **Reel 618**, No: 72.

[70] Talas'ta bulunan anaokulda öğretmenlik yapmıştır. PABCFM, **Reel 618**, No: 72.

[71] Talas'taki anaokulunda öğretmenlik yapmıştır. PABCFM, **Reel 618**, No: 143.; **Reel 628**, No: 136, 158

[72] Eşi Mrs. Ryan ile birlikte İstanbul'dan gelen Mr. Ryan 1912 yılı itibariyle Talas Amerikan Erkek Kolejinde öğretmenlik hizmetine başlamıştır. PABCFM, **Reel 628**, No: 151, 167.

Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşı'nda birçok cephede savaşması ve bu cephelerde yaralanan askerler hastanelerde tedavi edilmeye çalışılmıştır. Mevcut hastanelerin yeterli olmadığı durumlarda Osmanlı ülkesindeki pek çok cami ve okul hastaneye çevrilmek zorunda kalınmıştır. Bu doğrultuda Talas'ta bulunan Amerikan Hastanesine de pek çok yaralı asker getirilip burada tedavi edilmiştir. Ancak bu hastanenin de ihtiyaca cevap vermemesinden dolayı 1916 yılında[73] Talas Amerikan Kız ve Erkek Kolejlerine ait bütün binalar Osmanlı Devleti tarafından askeri hastane olarak kullanılmaya başlanmıştır[74]. Dolayısıyla bu dönemden sonra Amerikan Board'a ait eğitim kurumları kapatılarak buralardaki eğitim çalışmaları durdurulmuştur[75].

Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra Talas'ta bulunan Amerikan Kız Koleji bir daha açılmamış, binaları 1930 yılında Amerikan Board'a iade edilmiştir. 1930–1967 yılları arasında söz konusu bu binalar Amerikan Hastanesinin ve Talas Amerikan Erkek Kolejinin ek binaları olarak kullanılmıştır[76].

Savaştan sonra Talas Amerikan Erkek Kolejine ait binalar ise 1919–1923 tarihleri arasında yetimhane olarak kullanılmıştır. 1923 tarihinden sonra yetim çocuklar başka bölgelere gönderilmiş, Board'a ait bu binalar 1925 tarihine kadar boş kalmıştır. 1925 yılında Tarsus Amerikan Kolejinde görevli Poul E. Nilson Talas'a gelerek okul binalarının durumu hakkında incelemeler yaptıktan sonra, Milli Eğitim Bakanlığı'na müracaat ederek orta dereceli bir okul açılmasını arz etmiştir. Bu arz *Ticaret ve Sanat derslerine fazla yer verilmesi* şartıyla kabul edilmiş, 1927 yılında okulun ikinci başlangıç yılı sayılan Talas Amerikan Okulu dönemi başlamıştır. Okul 1928 yılında 25 öğrenci ile ilkokuldan sonra beş yıllık bir ortaokul olmak üzere ikinci defa öğretime açılmış, 1967 yılında ise Talas Amerikan Erkek Okulu da kapanarak eğitim çalışmaları son bulmuştur[77].

**Sonuç**

Toplumların ve devletlerin geleceklerini tayin eden en önemli kurumlardan biri olan eğitimin, Amerikan Board misyonerleri tarafından da önemi çok iyi kavranarak misyonerlik faaliyetlerinin amaçları doğrultusunda önemli bir araç olarak kullanılmıştır. Dolayısıyla Kayseri İstasyonunda dinî faaliyetlerle başlayan misyonerlik çalışmaları daha sonra eğitim alanında da kendini göstermiş ve özellikle Talas Bölgesi'nde yapılan eğitim çalışmaları Amerikan Board'un Kayseri İstasyonundaki en etkili faaliyet alanlarını oluşturmuştur.

Talas'ta kurulan Talas Amerikan Kız Koleji ve ardından açılan Talas Amerikan Erkek Koleji gerek eğitim sistemleri gerek öğrencilere sağladıkları imkânlar bakımından dönemin Osmanlısında hizmet veren birçok yabancı okul içerisinde önemli bir yere sahiptir. Söz konusu eğitim kurumları, hitap ettikleri Ermeni ve Rum azınlıklar içerisinde dinî, sosyal, kültürel, fikrî, iktisadî ve siyasî yapı üzerinde geniş etki bırakmışlardır. Bölgede yaşayan Ermeni ve Rum azınlıkların Protestanlaştırılmaya çalışılmasında, öğrencilerin sosyal ve kültürel açıdan Amerikan eğitim sistemiyle bütünleştirilmesinde, okulların müfredatları kapsamında verilen Ermenice,

[73] Bazı kaynaklarda Talas'ta bulunan kız ve erkek okullarındaki eğitimin 1917'den sonra Osmanlı Devleti tarafından durdurulduğu ifade edilmiştir. Stone; **a.g.e**., s. 91

[74] Bilhassa Çanakkale Savaşı'nda yaralanan pek çok yaralı asker burada tedavi görmüşlerdir. Hastanenin biraz ilerisine yaralı askerlerden ölenlerinin gömüldüğü bir şehitlik oluşturulmuştur. Özsoy, **a.g.e.**, s. 65

[75] Frank Andrews Stone'a ait kitapta 1917 yılında Talas Amerikan Erkek Kolejinin kapanmasından sonra okulda bulunan genç erkek öğrenciler Efkere'deki yetimhaneye gönderilip onların İslam dinini tercih etmelerinden dolayı sünnet ettirildikleri ifade edilmiştir. Daha büyük yaştaki erkek öğrenciler ise Adana'da bulunan Osmanlı ordusuna ait birliklere gönderilmiştir. Talas Amerikan Kız Kolejindeki kız öğrencilerin bir kısmı Kayseri'de bazı işlerde çalışmaya gönderilirken bir kısmı ise Zincidere'deki Kızılay hastanesinde hemşire olarak çalışmışlardır. Stone; **a.g.e**., s. 91

[76] Özsoy, **a.g.e.**, s. 61, 62

[77] Özsoy, **a.g.e.**, s. 62-66

Rumca vb. derslerle bireylerin düşünce yapılarında değişimin yaşanmasında Talas'taki Amerikan okullarının rolü büyük önem arz etmiştir.

1871'den 1914'e kadar yıldan yıla gelişen ve eğitim kalitesini her geçen döneme göre geliştiren Talas Amerikan Kız ve Erkek Kolejlerinin Birinci Dünya Savaşı'nın başlamasıyla birlikte eğitim faaliyetleri sekteye uğramıştır. 1914'ten 1967 yılına kadar dönem dönem eğitim çalışmalarında kesintiler yaşayan bu okullar, 1967 yılından sonra eğitim çalışmalarına son vermiş, ancak yaklaşık yüz yıllık bir eğitim mazisi olan Talas Amerikan Okulları Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemi eğitim tarihimizdeki yerlerini almışlardır.

## KAYNAKÇA


### I. Arşiv Belgeleri

**I.I. Papers of the American Board of Comissioners for Foreign Missions (PABCFM), Unit 5, Item : (ABC 16.9.3.)**

P.A.B.C.F.M., **Reel 582** Belge No: 9, 12, 13, 679, 685, 686.

P.A.B.C.F.M., **Reel 588** Belge No: 145, 150, 340, 341, 342, 509, 511, 542.

P.A.B.C.F.M., **Reel 589** Belge No: 9, 22, 28, 30, 31, 32, 37, 49, 50, 53.

P.A.B.C.F.M., **Reel 596** Belge No: 416, 661, 667, 681, 682, 687, 693, 696, 697, 698, 699, 700, 701, 702, 703, 704, 705, 706.

P.A.B.C.F.M., **Reel 606** Belge No: 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 105, 112, 113, 115, 207, 213, 324, 352, 441, 448, 449, 450, 451, 516, 523, 524, 526, 596, 598, 604, 673, 674, 675, 757, 758, 840, 849, 850, 855, 952.

P.A.B.C.F.M., **Reel 607** Belge No: 410, 411.

P.A.B.C.F.M., **Reel 618** Belge No: 10, 11, 30, 31, 35, 42, 44, 46, 47, 48, 50, 51, 53, 55, 56, 72, 73, 74, 75, 77, 81, 88, 92, 93, 94, 104, 115, 116, 117, 118, 125, 126, 127, 128, 132, 143.

P.A.B.C.F.M., **Reel 628** Belge No: 133, 136, 140, 143, 144, 145, 151, 158, 166, 167, 191, 192, 193, 210.

### II. Tetkik Eserler

### II. I. Kitaplar

ALAN, Gülbadi; **Osmanlı'da Protestan Okulları**, Meydan Yayıncılık, İstanbul 2008

ERAVŞAR, Osman; **Seyahatnamelerde Kayseri**, Kayseri Ticaret Odası Yay., 1. Baskı, Kayseri 2000.

ÖZSOY, Hasan; **Kayseri'deki Amerikan Misyoner Faaliyetleri ve Talas Amerikan Koleji**, Talas Belediyesi Kültür Yayınları, No. 2, Kayseri 1996.

STONE, Frank Andrews; **Academies For Anatolia**, University Press of America, New York 1984.

### III. İnternet Siteleri

http://**tr.wikipedia.org**/wiki/Eski_Ahit (24.04.2010)